

Khi 100 mét là một đại dương

Con đường dẫn chúng tôi quay trở lại với cuộc sống là một con đường nhỏ. Parkfriedhof là một nghĩa trang nằm trong lòng một khu dân cư ở Marzahn, một quận có nhiều người lao động sinh sống. Tại khu vực này có khoảng 2000 người Việt Nam sống và làm việc. Hohenschönhausen, Marzahn và Lichtenberg là những quận của Berlin với nhiều người Việt sinh sống.* Hôm nay là một ngày tháng Giêng, thời tiết lạnh và có nhiều mây mù. Tàu S5 đi qua một cảnh quan màu ghi, được bao quanh bằng những ngôi nhà cao tầng lạnh lẽo. Lê Thanh Ngọc**, 28 tuổi, nhìn thoáng vào đồng hồ của mình và quay ra xem những khu nhà ở cao tầng qua cửa kính của tàu. Quá khứ và hiện tại cách nhau khoảng 100 mét. Chỉ có một làn kính tách rời chúng. Cách đây hơn 11 năm Tâm***, một trong những người bạn thân nhất của Ngọc, đã tự tử ở đây. Cô bị rối loạn tâm lý. Tâm nhảy xuống từ một tòa nhà cao tầng ở gần Springpfuhl. Thật là một thảm kịch khi con cái chết trước bố mẹ. Hai người về nhà và tất cả những gì Tâm để lại đều nằm trên một cái bàn. Một mảnh giấy nhỏ. Không phải là một bức thư từ biệt mà là vài dòng ngắn ngủi nói về thức ăn trong tủ lạnh. Một giọng nói thông báo vang lên, làm chìm đi sự yên lặng. Con tàu lại tiếp tục chuyển đi sau hai phút nghỉ.

Càng đi về hướng trung tâm, mọi thứ càng có nhiều màu sắc hơn. Người trên tàu mặc quần áo đẹp hơn và đa văn hóa hơn. Nào là người Châu Phi, người Châu Á, người Ả Rập; sự muôn màu được tượng trưng bằng những cuộc nói chuyện (qua điện thoại) với nhiều ngôn ngữ. Berlin đã thay đổi rất nhiều trong mười năm qua. Bây giờ Ngọc sống ở gần Hackescher Markt, một khu phố xem ra chỉ có người du lịch đi trên đường. Cô đã hoàn thành thời kỳ học nghề ngành tiếp thị của mình và đang làm cho một công ty dệt may. Dĩ nhiên là bố mẹ của Ngọc đã không hài lòng với sự lựa chọn này. Như những vị phụ huynh người Việt khác, họ không coi trọng hệ thống học nghề vì đối với họ nó có địa vị thấp trong xã hội.

Bố mẹ của Ngọc không làm việc nữa. Những năm tháng lao động vất vả trong một gian hàng ăn nhanh đã làm cho sức khỏe của họ yếu đi nhiều. Hầu hết tất cả những người đã từng sang Đông Đức theo thể diện lao động hợp đồng đều kiếm ăn bằng cách mở cửa hàng riêng, giả sử như bán hoa, thực phẩm, quần áo hoặc làm móng tay. Ai có nhiều tiền hơn thì đầu tư vào một nhà hàng ăn với một không gian nội thất tân thời. Thời đại của những gian hàng an nhanh bán mì xào đã qua từ lâu. Các tiệm ăn bán đồ Thái/Việt hoặc Sushi với một thực đơn Âu hoá mọc lên như nấm.**** Với những cửa hàng như thế này, các bố mẹ người

Việt muốn tạo cho con cái mình một tương lai tốt hơn. Một tương lai mà họ, những người từng lao động hợp đồng, đã không có được khi còn trẻ. Thời gian sống ở Đông Đức là một thời gian không đơn giản. Họ đã phải làm việc rất vất vả trong những xí nghiệp. Họ sống trong những căn nhà riêng biệt. Tiếp xúc và làm quen với người Đức là một việc không được ủng hộ. Họ chỉ làm việc và gửi tiền về cho gia đình ở Việt Nam.

Cho đến khi bức tường Berlin đổ.

Về hay ở lại? Bố của Ngọc chọn nước Đức. Ông lặn lội kiếm tiền và đưa hai mẹ con cô sang theo dạng đoàn tụ gia đình. Lúc đó là năm 1995. Tất cả đều khác lạ khi Ngọc đặt chân tới nước Đức. Khi đó cô 11 tuổi và học lớp 5 của một trường tiểu học ở Đông Berlin. Một cô bé vui vẻ. Ngồi toán. Thích chơi đùa. Ngã xuống. Đứng dậy. Cười. Khóc. Và biết yêu lần đầu năm 17 tuổi. Bố mẹ cô không hài lòng với điều này vì có bạn trai có nghĩa là sẽ bị phân tán tư tưởng và như thế sẽ không tốt cho việc học hành. Những điều mà Ngọc phải làm là học, mang điểm tốt về nhà và nghe lời bố mẹ. Đối với thế hệ người Việt sinh ra và lớn lên ở Đức từ nhỏ điều đó không phải là một chuyện dĩ nhiên. Đó là một khái niệm của Nho giáo và nó đòi hỏi con cái phải hiếu thảo và nghe lời bố mẹ vì đó là những người đã sinh ra và nuôi nấng mình. Hợp đồng giữa hai thế hệ người Việt sống ở Đức có thể tóm tắt như sau: bố mẹ làm việc rất vất vả để nuôi con và vì thế đừng làm cho bố mẹ thất vọng. Hay nói theo một cách khác: hãy mang điểm tốt về nhà và sau này phải kiếm được một việc làm tốt. Nếu như việc đó đã đạt được thì những câu hỏi về chuyện lập gia đình và con cái sẽ bắt đầu. Những điều các phụ huynh người Việt đòi hỏi từ con cái mình là những điều tốt nhưng thành công và hạnh phúc cũng có thể định nghĩa bằng một cách khác. Dĩ nhiên là họ cũng yêu thương con cái mình như những ông bố và bà mẹ khác nhưng họ quên rằng con mình đã lớn lên ở một đất nước với những giá trị cuộc sống khác. Một số người nghe theo lời bố mẹ. Chịu đựng. Một số khác mất đi chính bản thân vì sức ép. Không phải ai cũng đi chung một hướng cả.

Những câu chuyện kể về thành công của người Việt trên nước Đức đã được viết nhiều trên báo chí.***** Die ZEIT gọi họ là '**Điều kì diệu Việt**'. Họ được coi là chăm chỉ, chịu khó và có nhiều phấn đấu. Nhìn từ phía cảnh này thì người Việt sống ở Đức là những người nhập cư gương mẫu. Có thể so sánh họ với những người Châu Á ở Mỹ. Nhưng những thành công của họ cũng có một mặt trái. Sau cái vẻ mặt ngoài tốt đẹp đó có một điều gì đó không yên ổn.

Áp lực từ gia đình rất lớn. Nhiều phụ huynh mắng mỏ con cái rất thậm tệ nếu như các em bị điểm kém. “Khi nói về chuyện học hành thì đáng tiếc rằng điểm học là mối quan tâm duy nhất của nhiều phụ huynh người Việt“, Lương Thanh Thủy, tư vấn viên ở trường Barnim Gymnasium tại quận Lichtenberg, một trường có số lượng học sinh Việt cao, cho biết. Áp lực không tốt cùng như **Amy Chua** miêu tả trong cuốn sách “**Khúc chiến ca của hồ mẹ**”, nhưng ở đây người ta cũng có thể nhìn thấy tham vọng của các bố mẹ người Việt. Họ đòi hỏi nhiều từ con cái mình và quên rằng chúng cũng có một bản sắc Đức. Con cái họ thực sự đã đến nước Đức còn họ vẫn sống trong thế giới Việt của mình. Họ không hiểu được những khó khăn của con cái hoặc cho rằng những vấn đề đó không quan trọng. Khi Ngọc kể với bố mẹ rằng cô nhiều lúc bị bạn bè trong lớp trêu chọc vì nguồn gốc của mình họ đã không hiểu được vấn đề và đã tầm thường hoá những lời xúc phạm đó. Những giải thích của cô đã không đến tai họ. Fidschi, Mafia bán thuốc lá*****, thì đã sao nào? Đừng nên quan tâm đến chuyện đó mà phải tập trung vào việc học, họ đã khuyên cô như vậy. Cho đến bây giờ họ vẫn không hiểu được là con gái mình đã đau khổ một thời gian dài vì những lời sỉ nhục này. Đối với Tâm mọi việc còn tệ hơn. Cuộc sống của cô bé là một cuộc sống ngăn ngủi và nặng nề. Bố mẹ của cô đi làm cả ngày và ít khi nhìn thấy con của mình. Khi mà họ nhìn thấy nhau thì lại cãi nhau. Lúc thì về chuyện điểm học. Lúc thì về chuyện bạn bè. Cho đến một khi nào đó mọi việc trở nên quá nặng nề đối với Tâm. Cô nhốt bản thân trong một thế giới của riêng mình. Bố mẹ cô thì lại nghĩ rằng thái độ khác thường của con mình là một biểu hiện của tuổi dậy thì. Rối loạn tâm lý ư? Từ đó không có đối với người Việt. Những người với bệnh án như thế này sẽ bị xa lánh và gọi là điên.

“Lần đầu tiên tôi nghĩ tới tự tử là lúc tôi 18 tuổi“, Ngọc nói. Đó là thời gian mà sự bất hoà giữa cô và bố mẹ đã lên tới mức không thể chịu nổi. Nguyên nhân không những là chuyện áp lực học hành mà là sự bất đồng của những cách nhìn nhận cuộc sống khác nhau. Kèm theo đó là những xung đột giữa bố mẹ cô. Nó làm cho Ngọc có cảm giác như thiếu không khí để thở. Cô muốn thoát ra khỏi cái nơi chật chội đó. Ra khỏi căn hộ của bố mẹ. Ra khỏi Marzahn. Cô đã sống một mình trong 5 năm qua và chỉ thỉnh thoảng đến thăm bố mẹ. Khoảng cách giữa hai bên đều rất lớn. Nó như một mối quan hệ mà trong đó yêu và ghét đi cùng với nhau. Cô yêu bố mẹ mình nhưng không chịu được sự cuồng tin của mẹ và cái tính gia trưởng của bố. Giữa họ không có một mối quan hệ thân mật. Điều đó không phải là một chuyện lạ khi nói đến mối quan hệ giữa các phụ huynh người Việt và con cái họ sinh ra và sống ở Đức. Nó cứ như là hai thế giới cùng tồn tại bên nhau. “Các phụ huynh rất cố gắng cho con cái họ một cái gì đó, nhưng lại là cái sai. Nhiều thanh thiếu niên bị bỏ rơi về

mặt tình cảm“, Thùy cho biết. Ngoài việc làm tư vấn viên cho một trường học Thùy còn là nhân viên của **Lebenswelt gmbH**. Tổ chức ở Tây Berlin này là một trong những cơ quan trợ giúp thanh thiếu niên thuộc dạng dân lập (freie Jugendhilfe) thường hợp tác với sở Thanh Thiếu Niên (Jugendamt). Những tổ chức này chịu trách nhiệm về việc xem xét tình hình của một trường hợp và nêu ra những giải pháp hợp lý cho nó. Ngoài ra các gia đình người Việt cũng được chăm sóc qua những tổ chức xã hội khác như **KJHV, VIET-FAMILY Reistrommel** hoặc **navitas**.

Theo thông tin của Lebenswelt thì tổ chức này cung cấp trợ giúp về mặt xã hội và giáo dục cho các thanh niên và gia đình, đặc biệt là những người nhập cư. Phương pháp tiếp cận của họ là qua ngôn ngữ và văn hoá và theo như Thùy cho biết thì họ có nhiều nhân viên người Việt nhất. Từ việc dạy dỗ con cái cho đến những xung đột hàng ngày đều là các vấn đề được đề cập tới. Có những gia đình với một người bố mê chơi cờ bạc. Có những gia đình với những đứa trẻ tàn tật bị che giấu. Nguyên nhân là để che trở và vì xấu hổ. Câu hỏi ở đây là để che trở cho ai. Có những gia đình trong đó người bố hoặc mẹ bị rối loạn thần kinh và vì thế không thể đối phó được với cuộc sống. Vì thế ở bệnh viện Berlin Charité đã được lập ra một **trung tâm tư vấn tâm lý và chăm sóc sức khỏe tâm thần** cho cộng đồng người Việt tại Đức. Một tình trạng thực tế đáng lo ngại.

Trong nhiều trường hợp mối quan hệ giữa bố mẹ và con cái không được tốt vì do hàng rào ngôn ngữ và một lối giáo dục nghiêm khắc và cấm đoán. Một đứa trẻ có thể bị ám ảnh vì một phương pháp dạy dỗ như vậy. Những lời nhiếc móc cay nghiệt và bạo lực là một thành phần trong lối giáo dục này. Cái thiếu thốn ở đây là sự gần gũi và tình cảm. Dĩ nhiên là trong những gia đình Đức cũng có nhiều vấn đề vì không ai có thể biết được những gì xảy ra sau những cánh cửa của mỗi nhà. Nhưng cái mà trẻ con nhìn và nghe thấy lại là cuộc sống lý tưởng của một gia đình Đức với những bố mẹ tâm lý hơn và những cuộc đối thoại. Các trẻ em và thanh niên sống giữa hai nền văn hoá phải cam chịu một mâu thuẫn trong chính bản thân vì hai hệ thống giá trị đó đối chiếu nhau. Sự song song của hai nền văn hoá vừa là may mắn vừa là rủi ro.

Một cuộc nói chuyện giữa một gia đình và sở thanh thiếu niên xảy ra khi một thành viên trong gia đình đòi hỏi sự giúp đỡ hoặc là có một ai đó đã tiết lộ về những bất thường mà họ nhìn thấy. Thường thì những điều bất thường xảy ra trong gia đình Việt đều được người ngoài thông báo. Hầu hết những thông tin đó đến từ các nhà trẻ, trường học, bác sỹ và bệnh viện. Một quá trình tư vấn kéo dài sáu tháng và thường thường được gia hạn thêm. Sở thanh

thiếu niên đóng một vai trò quan trọng vì nó là điểm liên hệ cho các gia đình, nhà trẻ, trường học và bệnh viện. Vấn đề lớn nhất trong cộng đồng người Việt ở Đức là các phụ huynh không tuân theo pháp luật hoặc không biết là mình đã phạm luật. Chẳng hạn họ cho rằng bạo lực trong việc dạy dỗ là một chuyện bình thường. Họ đã từng được bố mẹ mình dạy dỗ như vậy nên mọi chuyện không khác gì đối với con cái của họ. “Chúng tôi khẳng định rằng sự thiếu hiểu biết về vấn đề này có rất phổ biến ở phụ huynh người Việt. Hầu hết là họ chỉ thay đổi thái độ khi mà bị phạt nhưng lúc đó thì đã muộn rồi“, Nguyễn Hoài Nam, một nhân viên cũng đã từng làm ở Lebenswelt, xác nhận. Cái mà có thể cải thiện được tình hình là một phương pháp tiếp cận có tính chất dạy dỗ. Phòng ngừa bao giờ cũng tốt hơn là chữa chạy. Các phụ huynh người Việt phải được giáo huấn về những vấn đề này. Họ có thể đòi hỏi giúp đỡ từ bên ngoài nhưng rất ít người biết đến điều này. Những cuộc trao đổi trực tiếp ở các nhà trẻ, trường học và bệnh viện là bước đầu cho một cách tiếp cận bền vững. Dĩ nhiên là sự xung đột giữa các bố mẹ người Việt và con cái họ ở Đức có liên quan cao tới văn hoá và có thể nói rằng những thế hệ sau sẽ có một cuộc sống dễ dàng hơn. Những đứa trẻ đó sẽ không phải sống với một khoảng cách thế hệ như vậy vì chúng đã Âu hoá quá rồi. Nhưng điều đó không có nghĩa rằng người ta phải chấp nhận và không thay đổi những gì đang xảy ra vì đó là một sự phát triển tự nhiên. Thay đổi bao giờ cũng có thể được nếu như con người ta muốn.

Im lặng quay trở lại trong tàu. Có thể Tâm vẫn còn sống nếu như cô và bố mẹ biết được rằng họ có thể đòi hỏi giúp đỡ. Nếu như. Hai từ thật đáng sợ. Ngọc không nói gì. Ánh mắt hướng về một khoảng trống. Bên dừng Alexanderplatz. Một tiếng nói vang lên thông báo về những chuyến đi tiếp theo. Ngọc chuyển sang một con tàu khác. Nó dừng lại đúng một phút và đi tiếp theo hướng Potsdamer Bahnhof.

Hồ Thu Trang

* <http://www.berlin.de/ba-lichtenberg/politik/integrationsbeauftragte01.html> Có 3800 người Việt đăng ký sống ở quận Lichtenberg. Họ là những nhóm dân nhập cư lớn nhất trong khu vực này. Hơn một phần ba người Việt Nam sinh sống tại Berlin định cư ở Lichtenberg.

** Tên đã thay đổi

*** Tên đã thay đổi

**** Dựa trên cơ sở của những phát triển ẩm thực này người ta có thể phân tích được lịch sử kinh tế của người Việt sinh sống ở Đức nhưng đó là một câu chuyện khác.

*****<http://www.welt.de/politik/deutschland/article12458240/Die-besten-deutschen-Schueler-stammen-aus-Vietnam.html>

<http://www.fr-online.de/wissenschaft/grosser-bildungserfolg-von-migranten-vietnamesen-oft-die-besseren-schueler,1472788,3271578.html>

<http://www.spiegel.de/schulspiegel/leben/ehrgeizige-vietnamesen-streben-fuer-die-familienehre-a-733046.html>

<http://www.tagesspiegel.de/berlin/wo-bildung-zaehlt/1428758.html>

***** những từ xúc phạm miêu tả người Việt